

Karlová Veronika (2023): Austauschbarkeit von Präteritum und Perfekt als Problem im Gegenwartsdeutschen. ÚGS FF UK Praha, 44 stran bez příloh

Posudek bakalářské práce

Předkládaná bakalářská práce se věnuje problému funkční ekvivalence a zaměnitelnosti préterita a perfekta v současné němčině. Jedná se o téma o to relevantnější, pokud bereme v úvahu i výuku němčiny jakožto cizího jazyka, při které se zvolené téma často zjednodušuje. Již na tomto místě je však nutné předeslat, že vhodnost a aktuálnost tématu bohužel nekorespondují s kvalitou zpracování – práce nebyla s výjimkou raných fází konzultována, což se projevuje jak v oblasti metodologie, množství zpracované odborné literatury a množství dat, tak i ve způsobu jejich vyhodnocení a celkového vyvození závěrů. Ani z formálního hlediska není text práce prostý vad.

Práce je členěna logicky. Na úvod, obsahující základní výzkumnou otázku, navazují výklady o perfektu a préteritu ze strukturního hlediska (popis forem). Funkce jsou rozebrány s odkazem na kodifikaci, která je v další kapitole rozšířena o shrnutí několika málo textů odborného diskurzu mimo kodifikaci. Navazující empirickou část tvoří korpusová data a rozhovory se čtyřmi vyučujícími. Práci uzavírá shrnutí a krátký seznam literatury.

Ačkoli je výstavba práce ve výše uvedených celcích strukturována koherentně, vykazuje samotné zpracování řadu nedostatků obsahových i formálních. Úvodem lze poukázat na jistý rozpor v tom, jaký směr výzkumu naznačuje název práce, tj. problém zaměnitelnosti obou slovesných časů, a úvod práce se základní otázkou, jestli existují „jasné hranice“ v užívání préterita a perfekta (str. 6, první odstavec). Původně diskutovaná transparentní otázka, do jaké míry lze identifikovat případy funkční ekvivalence obou časů, je tak v úvodu práce poněkud znejasněna či zamlžena. V práci mnohokrát opakovaná otázka „jasných hranic“ tak posouvá původní záměr a poněkud zbytečně ho komplikuje.

Jako zcela zbytečné se jeví výklady o tvoření forem préterita a perfekta sloves ne/pravidelných či modálních na str. 8 – 10. Pokud již autorka zamýšlela komentovat formy, bylo by bývalo smysluplnější zabývat se systematictěji např. problémy v užívání pomocných sloves *haben* vs. *sein*. Jako ne zcela adekvátní se ukazuje umístění příkladů a vynechávání řádků, které působí dojmem potřeby prodloužit text práce. Popis funkcí časů není bohužel zaměřen na problém zaměnitelnosti préterita a perfekta, nýbrž kopíruje obsírnější výklady v gramatikách. Nemalý problém představuje fakt, že autorka komentuje příklady s odkazem na kontext, ale sama přebírá pouze izolované věty. Tento problém se týká rovněž vnímání distance či blízkosti obsahů vyjádřených v préteritu a perfektu opět s odkazem na izolované věty (srov. příklady na str. 12 až 14). Neproblematická nejsou ani tvrzení typu „das Präteritum ist die Vergangenheitsform schlechthin“ (str. 14), pokud bychom brali v potaz např. polopřímou řeč (v němčině *erlebte Rede*) s jejími efekty. Problematické je tvrzení o nezaměnitelnosti obou časů z důvodu užití ve vyprávění („denn das Perfekt dient in der Standardsprache nicht als Tempus des Erzählens“, str. 15 zhruba v polovině). Opravdu nelze ve standardu vyprávět v perfektu? Přitom autorka na konci téže strany konstatuje, že oba časy zaměnit lze, aniž by si posluchač resp. čtenář povšiml velkého rozdílu ve zprostředkované informaci. Popis užívání préterita a perfekta s odkazem na tři zvolené gramatiky tak v autorčině zpracování nevyústí v jasný závěr, který by byl zaostřený na sledovanou otázku zaměnitelnosti.

Uspokojivý není bohužel ani výklad tří odborných textů mimo kodifikaci, protože jejich shrnutí není výstižné a dostatečně vypointované. L. Götze (1999) přitom postuluje tezi, že préteritum a perfektum nejsou zaměnitelné nikdy, protože perfektum představuje strukturu

aspektuální, nikoli temporální. Tato a další navazující Götzeho teze se vyznačují ostrou kategoričností, což vždy otvírá zajímavý prostor pro falzifikaci empirickými doklady. Této možnosti však autorka nevyužila. Podobně nevyužitá zůstává příležitost pro přezkoumání tvrzení o mizení préterita v jihoněmeckém prostoru a jeho setrvávání pouze v prostoru severoněmeckém. Kvantitativní výzkum Wierzbické není pro zaměnitelnost préterita a perfekta zcela relevantní resp. autorka z textu Wierzbické nevyvozuje nic, co by potvrzovalo či vyvracelo funkční ekvivalenci těchto forem.

Také v části věnované sběru dat zůstává mnoho věcí neuspokojivých. U korpusové rešerše autorka např. ani nenaznačuje, jakým způsobem v korpusu data hledala, natož aby seznámila čtenáře se zcela konkrétními zadáními (*Suchanfragen*), která vedla ke konkrétním výsledkům. Metodicky tak nelze sběr těchto dat posoudit. Podobně nejasná je strategie provedení interview. Chybějí podrobnější informace o promýšlení záměrů autorky a o okolnostech, za nichž byla interview nahrávána, o délce nahrávek, o transkripci a další standardní informace. Z metodologického hlediska se tak práce vyznačuje četnými slabinami.

Původní záměr výzkumu spočívající ve verifikaci či falzifikaci funkční ekvivalence a zaměnitelnosti préterita a perfekta tak nebyl naplněn. Přitom se jednalo v zásadě o nalezení sloves v obou konkurenčních minulých časech, která byla užitá v co nejstejnějších kontextech, jak to bylo mimo jiné předvedeno také při výkladech v přednáškách. Data tohoto typu, kdy lze préteritum i perfektum jednoho a téhož slovesa doložit v co nejstejnějším textovém okolí, by pak umožňovala vyvodit příslušné závěry.

Autorka přitom mohla využít již zmíněných výkladů z přednášek. Vazba užívání časů na žánry sice konstatována je, ale není bohužel nijak konkrétněji rozpracována. Závěry tak zůstávají příliš vágní a vyznačují se jen nízkou výpovědní hodnotou.

Na mnoho nedostatků narazí čtenář dále v již tak velmi krátkém seznamu literatury (který by snad byl adekvátní pro práci seminární, avšak nikoli bakalářskou). I při pouhých osmi položkách – mimo elektronické zdroje – není prakticky ani jedna z těchto položek formálně v pořádku. U časopiseckých článků chybějí údaje o stránkách. Na Ulricha Engela odkazuje autorka v textu s vrocením 1996, ale v seznamu literatury uvádí rok vydání 1988. Podobný nesoulad se na str. 8 – 15 týká roku vydání gramatiky Helbig/Buscha (mísení roku 2017 a 2001) a gramatiky Duden (1998 místo 2005). V seznamu úplně chybí údaj o publikaci Jägera, na niž autorka odkazuje na str. 20 a 21. Odkazy přes další prameny nejsou z hlediska standardní práce s odbornou literaturou optimální.

Při celkovém zhodnocení tak čtenář může dospět k závěru, že relativně nejspokojivější je text práce snad ještě v oblasti jazykové, ačkoli i gramatické a stylistické nedostatky se v práci také vyskytují. Toto dílčí pozitivní zjištění však ani při nejlepší vůli nevyváží velké množství nedostatků obsahových i formálních. Proto práci nemohu doporučit k obhajobě. Navrhuji její přepracování podle pokynů v tomto posudku.

V Praze dne 15. ledna 2024

Vít Dovalil, Ph.D.

